

נשים במלחמת מצוה ולא ילבש א

א. מה מקום הנשים במלחמת מצוה? האם גם הן מצוות ליטול חלק במאמץ המלחמתי? ואולי נשים אינן מתאימות מטבען לשדה הקרב ונוכחותן במחנה עלולה לפגוע בקדושת וטהרת המחנה ולכן הן פטורות ממצוות המלחמה? האם איסור לא ילבש, 'לא יהיה כלי גבר על אשה', קשור לסוגיה זו? מהתנ"ך עולה שנשים אינן שייכות למצוות המלחמה. כך עולה מהפסוקים שעוסקים במניין יוצאי הצבא (במדבר א):

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם... מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן... ויהיו בני ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא... והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם: וידבר ה' אל משה לאמר: אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל: ואתה הפקד את הלויים על משכן העדת ועל כל כליו ועל כל אשר לו המה ישאו את המשכן ואת כל כליו והם ישרתו וסביב למשכן יחנו.

המניין היה רק של הגברים משום שרק הם היו יוצאי הצבא, וכשם ששבט לוי לא נמנה בשל התפקיד האחר שהוטל עליו, וכפי שכתב הרשב"ם (שם):

והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם - כמו שמפרש והולך אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' ומפרש טעם כי לא ילכו בצבא המלחמה אלא הפקד את הלויים על משכן העדות.

תמונה זו מצטיירת גם מדברי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כ-כז):

ויאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה: ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה' עד הורישו את איביו מפניו: ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשב ויהייתם נקים מה' ומישראל והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה': ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם: בנו לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא מפיכם תעשו: ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד: ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דבר.

הנשים נשארות בערי הגלעד והגברים יוצאים למלחמה עם שאר שבטי ישראל. גם במלחמה בעמלק (שמות יז, ט):

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי.

ובמלחמת מדין (במדבר לא, ג-ד):

וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין: אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא.

רש"י הביא את מדרש חז"ל (שם):

אנשים - צדיקים, וכן (שמות יז, ט) בחר לנו אנשים, וכן (דברים א, טו) אנשים חכמים וידועים.

והסביר אותו בעל השפתי חכמים (שם):

דלא הוי ליה למימר אנשים דהא אין דרכן של נשים שיוצאות למלחמה פשיטא שהיו אנשים אלא אנשים בא ללמדך שהיו צדיקים.

פסוקים אלו עוסקים לפי המדרש גם בסיוע לוגיסטי ולא בלחימה עצמה (במדבר רבה מטות פרשה כב, סימן ב):

ג' אלפים מכל שבט ושבט י"ב אלף משמרים את כליהם... וי"ב אלף לתפלה ומנין שכן שנאמר אלף למטה אלף למטה הרי כ"ד אלפים וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה הרי י"ב אחרים.

ומכאן שגם בכך רק גברים עסקו ולא נשים. מדוע נשים לא היו חלק מהצבא? סיבה אחת אפשרית היא האופי הגופני והנפשי הנשי, וכפי שאומרת הגמ' בקידושין (ב):

דדרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה.

סיבה נוספת היא הצורך המיוחד במלחמה בשמירה על קדושת המחנה, ומצד שני ההבנה שמחנה הוא מרחב שבו החשש לפריצות גדול במיוחד (דברים כ, י-טו):

כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע: כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה: והיה לפנות ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא אל תוך המחנה... כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

וכך כותב הרמב"ן על הסכנה המיוחדת לחטא בשעת המלחמה (שם):

ונשמרת מכל דבר רע - שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, לשון רש"י. והנכון בעיני בענין המצוה הזאת, כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו. והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה, הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב, ונשמרת מכל דבר רע. ועל דרך הפשט היא אזהרה מכל הנאסר.

ב. כאמור, ממכלול התנ"ך¹ עולה שנשים אינן נוטלות חלק במלחמה. ניתן ללמוד מכך שהן אינן מצוות במצוות המלחמה, וכך עולה מתשובת הגאונים (מוסאפיה סימן קכ):
 כתב רבנו סעדיה גאון ז"ל שלשים מצות הן שהאנשים חייבים והנשים פטורות ולא פירש אותן. והרב ר' יצחק בן גיאת כתב פירושן ואלו הן. מילה. והראיה. ויוצא צבא כל זכר.
 כך עולה גם מדברי הרלב"ג שעוסק בהגבלת הפטורים² למלחמת רשות בלבד, הגבלה שמקורה במשנה שאומרת 'אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים'³. הרלב"ג מביא לכך ראיה מהפסוקים שראינו בבני גד (דברים כ, ט):

וראו שתדע שאלו הדינים ממה שאמר פה "מי האיש אשר בנה בית וגו' אינו נוהג אלא במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה כולם יוצאים. והראיה כי במלחמת הרשות מדבר, מה שאמר אחר זה כי תקרב אל עיר להלחם וגו' שהיא מלחמת הרשות כמו שהתבאר שם. והראיה עוד שבמלחמת מצוה כולם יוצאים, מה שאמר משה לבני גד ולבני ראובן כי נשיהם וטפם ישארו בעריהם והם יעברו חלוצים עם אחיהם, מגיד שלא נשארו שם מהם כי אם נשיהם וטפיהם.

מכך 'שלא נשארו שם מהם כי אם נשיהם וטפיהם' ניתן ללמוד ש'במלחמת מצוה כולם יוצאים', ומכאן שברור שרק גברים יוצאים ורק עליהם הדיון והספק.

ג. הבנה זו שרק גברים מצווים במצוות המלחמה ורק הם יוצאים אליה ושייכים בה עולה גם מחלק מהפרשנויות למצוות לא ילבש ונפתח במפגש עם הפסוק (דברים כב, ה):
 לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה.
 מהי כוונת התורה? מהו אותו כלי גבר שנאסר לאישה? בברייתא בניזיר מובאת מחלוקת בפירוש הפסוק (נזיר נט):

לא יהיה כלי גבר על אשה - מאי תלמוד לומר? אם שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה (בעצם הלבוש)! אלא, שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים; רבי אליעזר בן יעקב אומר: מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה? ת"ל: לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה - שלא יתקן איש בתיקוני אשה.

דברים אלו של ראב"י מופיעים גם בספרי, בנוסח אולי מעט שונה (ספרי דברים כי תצא רכו):

1. טענה נוספת בהקשר זה היא שבכל המלחמות לא מצאנו מעורבות נשים כחלק מהלוחמות. ובמקרים המיוחדים שבהם נשים היו מעורבות, כיעל וכדומה, הייחודיות ברורה ומודגשת.
2. מי שבנה בית ולא חנכו, נטע כרם ולא חיללו, אירס אישה ולא נשא אותה.
3. בשאלה כיצד הוא התמודד עם המשך המשנה, 'אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה', נעסוק בהמשך. נעיר כבר כאן שיש כתבי יד שבהם מילים אלו אינן מופיעות ויתכן מאוד שהרלב"ג גרס כמותם, דבר שמסביר את התעלמותו מהשאלה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה תלמוד לומר לא יהיה כלי גבר על אשה והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים תלמוד לומר ולא ילבש גבר שמלת אשה.

מהי המחלוקת בין ת"ק לרבי אליעזר בן יעקב? מה התורה אוסרת לפי ת"ק?
מה היא אוסרת לפי ראב"י?

לפי ת"ק התורה לא אסרה על עצם הלבוש, אלא על התחזות לגבר והתערבות בחברה גברית. לפי ראב"י התורה אסרה על נשיאת כלי נשק ויציאה למלחמה. ניתן להבין שלפי ראב"י מוקד האיסור הוא עצם היציאה למלחמה והיא זו שנאסרה. הבנה דומה מהותית עולה מחלק מפרשני מקרא שמפרשים שהתורה אסרה על נשיאת כלי נשק וטעם האיסור הוא הרצון למנוע את נוכחות הנשים במלחמה (רבנו בחיי שם): לא יהיה כלי גבר על אשה. מנע הכתוב כלי זיין מן האשה כדי שלא תצא למלחמה ויהיה סבה לזנות.

וכך כותב האבן עזרא שמצביע על הסמיכות שבין האיסור ובין פרשיות המלחמה (שם): לא יהיה כלי גבר - נסמכה בעבור צאת למלחמה, כי האשה לא נבראת כי אם להקים הזרע, ואם היא תצא עם אנשים למלחמה תבא בדרך לידי זנות.

ד. מדברי ראב"י לכשעצמם ניתן היה להבין שהתורה אסרה על היציאה למלחמה, מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה. לפי הפרשנים שלמדנו, האבן עזרא ורבנו בחיי, התורה אסרה על נשיאת נשק באופן כללי, אך טעם האיסור הוא הרצון למנוע מנשים לצאת למלחמה. לפי שני כיוונים אלו נראה שאיסור לא ילבש הוא מקור מרכזי בשאלתנו וניתן ללמוד ממנו שנשים אינן מצוות במצוות המלחמה ואינן שייכות בה. אולם, מדברי הרמב"ם עולה הבנה אחרת במהות האיסור וטעמו ובשאלת הקשר העקרוני שלו למלחמה. הרמב"ם אמנם פוסק כראב"י⁴, אך מניסוחו עולה שהאיסור אינו שייך מהותית למלחמה אלא הוא חלק מאיסור כללי ללבוש בגדים שמיוחדים לגברים (ע"ז יב, י):

לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש, ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב. במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימים אותן החלי אלא נשים הכל כמנהג המדינה.

וכך הוא כותב בספר המצוות (ל"ח ט-מ):

4. שעצם נשיאת הנשק ולבישת הבגד נאסרה ולא רק התחזות והתערבות בחברת גברים כדעת ת"ק.

והמצוה הל"ט היא שהזהירנו גם כן מהמשך אחר חקת הכופרים שתהיינה הנשים לובשות בגדי האנשים ותתקשטנה בתכשיטיהם והוא אמרו יתעלה (תצא כב) לא יהיה כלי גבר על אשה. וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי האנשים המפורסמים בעיר ההיא שזה הוא תכשיט מיוחד לאנשים לוקה. והמצוה הארבעים היא שהזהיר האנשים גם כן מהתקשט בתכשיטי הנשים והוא אמרו יתעלה (שם) ולא ילבש גבר שמלת אשה. וכל אדם שהתקשט גם כן או לבש מה שהוא מפורסם במקום ההוא שהוא תכשיט המיוחד לנשים לוקה. ודע שזאת הפעולה, כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים או האנשים בתכשיטי הנשים, פעמים תיעשה לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מפורסם אצל הזונים ופעמים ייעשה למינים מעבודת עבודה זרה כמו שהוא מבואר בספרים המחברים לזה. והרבה מה שיושם בתנאי בעשיית קצת הטלאסם ויאימר אם היה המתעסק בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ופנינים והדומים להם ואם היתה אשה תלבש השריין ותזדיין בחרבות. וזה מפורסם מאד אצל בעלי דעת זאת.

מהם שני טעמי האיסור לפי הרמב"ם? מה ההבדל המהותי בין דבריו לדברי האבן עזרא ורבנו בחיי?

לפי האבן עזרא ורבנו בחיי התורה אסרה על נשים לשאת כלי נשק כדי שלא יצאו למלחמה, וא"כ המלחמה היא שעומדת במוקד האיסור ומהותו. כך עולה כאמור מפשטות לשונו של ראב"י, 'מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה'. לעומת זאת, לפי הרמב"ם המלחמה אינה עומדת במוקד האיסור ויש לו שני טעמים אחרים: לבישת בגדי המין האחר מעוררת זימה ומרבה תועבה, והדבר היה חלק מפולחני ע"ז.

ה. יתכן שהמחלוקת בין הרמב"ם לאבן עזרא ורבנו בחיי תבוא לידי ביטוי בשאלה הבאה: האם האיסור על נשיאת נשק תקף גם במהלך מלחמת מצוה⁵ או שהמצוה דוחה את האיסור והוא נאמר רק בשעת שגרה או מלחמת רשות? נראה שלפי הבנת האבן עזרא ורבנו בחיי התשובה ברורה: אם מטרת האיסור שהאשה לא תצא למלחמה בשל החשש לזנות, והמוקד שלו הוא השותפות במלחמה, אז מסתבר שהאיסור תקף גם במלחמת מצוה – התורה לא חילקה בין מלחמת מצוה למלחמת רשות, ומשמע שההתנגדות לנוכחות נשים בשדה קרב היא התנגדות רחבה ומקיפה⁶. אולם, לשיטת

5. וברור שאם האשה כבר נמצאת בשדה הקרב וחייה בסכנה, יהיה מותר לה לכו"ע לשאת נשק ולהגן על חייה, והשאלה היא האם מותר לה מלכתחילה לצאת לשדה הקרב במלחמת מצוה או שמא כחלק מהאיסור לשאת נשק אסור לה להיות בשדה הקרב גם במלחמת מצוה.

6. והרי גם במלחמת מצוה נאמר הציווי והיה מחנך קדוש, ואם התורה אסרה על נשיאת כלי נשק כדי שנשים לא יצאו למלחמה, בשל ההבנה שיציאה זו עלולה להוביל לזנות, אז ודאי שהאיסור תקף גם במלחמת מצוה.

הרמב"ם שהאיסור כלל לא קשור למלחמה, יתכן שבמלחמת מצוה המצוה תדחה את האיסור, וכך כותב הרב **ישראל** בהערת עורך שדנה בדברי הרדב"ז שנלמד בהמשך⁷:
ולא מקשה מכח האיסור שבדבר שהרי המדובר על מלחמת מצוה (בפרט בעזרת ישראל מיד צר שהוא מ"ע ול"ת) ותדחה הלא תעשה של "כלי גבר".

ואכן, מדברי הרמב"ם עולה שנשים מצוות ושייכות במלחמת מצוה. מקור הדברים במשנה בסוטה (ח, י):

במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה⁸.

משנה זו קשה לכאורה על תשובת הגאונים והראשונים שסוברים שנשים אינן מצוות במצוות המלחמה, שהנה המשנה אומרת שאפילו כלה מחופתה יוצאת להילחם! יתכן שהם לא גרסו את המילים האלו שאינן מופיעות בחלק מכתבי היד. אפשרות אחרת היא שלהבנתם הביטוי 'חתן מחדרו וכלה מחופתה' הוא מליצה שמקורה כאמור בפסוק מיואל, 'אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים וינקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה', פסוק שעוסק בתענית כללית ותפילה לקראת מלחמה. בפועל, במלחמה ממש ודאי שרק גברים יוצאים ולא נשים. אולם, הרמב"ם כותב את לשון המשנה (מלכים ז, ד):

במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

ברמב"ם קשה יותר לומר שזו מליצה ולא ביטוי בעל משמעות הלכתית. מקור נוסף שמצביע על כך שלדעת הרמב"ם נשים שייכות ומצוות במלחמת מצוה הוא דבריו במניין המצוות שבהקדמת ספר המצוות:

וגם כן בזכרי המצות שאין הנשים חייבות בהן יהיו עשה או לא תעשה אומר וזאת אין הנשים חייבות בה. וידוע שאין הנשים דנות ולא מעידות ולא מקריבות קרבן בידיהן ולא נלחמות במלחמת רשות. וכל מצוה שהיא תלויה בבית דין או בעדים או בעבודה או במלחמת רשות לא אצטרך שאומר בה וזאת אין הנשים חייבות בה. כי זה תוספת הדבור אין בו צורך.

דברי הרמב"ם מפורשים אפוא: נשים אינן נלחמות במלחמות רשות, ונראה שיש להן חלק במלחמת מצוה! דברים אלו היו קשים לרדב"ז שדן בהם ונלמד את דיונו ושתי תשובותיו (מלכים שם):

7. בצומת התורה והמדינה ג', הערת עורך במאמרו של הרב משה דב וולנר, גיוס נשים לצבא.
8. מקור הביטוי בפרק ביואל שעוסק בצרה לאומית: "אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים וינקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה".

בד"א שמחזירין וכו'. ברייתא כלשון רבינו אלא דקשה וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה וי"ל דהכי קאמר כיון דחתן יוצא מחדרו כלה יוצאה מחופתה שאינה נוהגת ימי חופה ואפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן וכן המנהג היום בערביות.

הרש"ש הולך בדרכו השנייה של הרדב"ז (סוטה מד):

במשנה בד"א כו' אפילו כו' וכלה מחופתה. משמע דגם נשים יוצאות למלחמה וחדוש הוא. ואולי אינן יוצאות אלא לבשל ולאפות וכדומה לצורך הגברים אנשי המלחמה.

מהי קושייתו של הרדב"ז? מהן שתי תשובותיו? מהי מידת המעורבות של נשים במלחמה לפי כל תשובה?

לפי תשובתו הראשונה של הרדב"ז נשים אינן מעורבות ומצוות במלחמה כלל, וכוונת המשנה והרמב"ם היא שמאחר והחתן יוצא למלחמה ולא חוגג עם הכלה את שבעת ימי המשתה, אז גם הכלה יוצאת מהחופה וחוזרת לחייה הרגילים. לפי התשובה השנייה נשים אכן יוצאות עם המחנה, 'הכל יוצאים... אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה', והיה להן תפקיד לוגיסטי, לדאוג למזון.

חשוב היטב: האם הגאונים ורבנו בחיי והאבן עזרא יסכימו עם התשובה השנייה של הרדב"ז?

יתכן שהם יחלקו עליה: מחדש בה שנשים יצאו עם המחנה והיו חלק ממנו, אך נראה שלדעתם התורה אינה חפצה בנוכחות הנשים במחנה ולכן אין להיעזר בנשים כלל, אפילו לא לתפקיד לוגיסטי.

אנו באמצע הדרך ובע"ה נמשיך בדף הבא.

נשים במלחמת מצוה ולא ילבש ב

א. בדף הקודם התחלנו לעסוק בשאלת מקומן של נשים במלחמת מצוה. פתחנו בכך שהתמונה שמצטיירת מהתנ"ך באופן כללי היא שנשים אינן מצוות במצוות המלחמה ואינן שייכות בה¹. ואכן בתשובת הגאונים מבואר שנשים פטורות ממצוות המלחמה: "כתב רבנו סעדיה גאון ז"ל שלשים מצות הן שהאנשים חייבים והנשים פטורות ולא פירש אותן. והרב ר' יצחק בן גיאת כתב פירושן ואלו הן, מילה והראיה ויוצא צבא כל זכר". זאת ועוד, מדברי האבן עזרא ורבנו בחיי עולה שלא רק שנשים פטורות אלא שגם אסור להן להשתתף במלחמה. התורה אסרה על נשים לשאת כלי נשק כפי שפירש רבי אליעזר בן יעקב, 'מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה? ת"ל: לא יהיה כלי גבר על אשה', ולהבנתם טעם האיסור הוא שלא ישתתפו במלחמה: "לא יהיה כלי גבר על אשה, מנע הכתוב כלי זיין מן האשה כדי שלא תצא למלחמה ויהיה סבה לזנות". נראה שלדעתם האיסור חל גם במלחמת מצוה, שהרי התורה מתנגדת באופן גורף ועקרוני למעורבות נשים במלחמה בשל החשש לזנות ולא מחלקת בין המלחמות, והרי גם במלחמת מצוה צריך להקפיד על קדושת המחנה, וכך כותב **הציץ אליעזר** (חלק כ סימן לא):

וכפי הנראה שלכן חל על זה הלאו של לא תלבש מפני שאיש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש כדאיתא ביבמות ד' ס"ה ע"ב, וכן מפני דרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה כדאיתא בקדושין ד' ב' ע"ב, ולכן חל על זה הלאו של ולא יהיה כלי גבר על אשה. ויעוין ברש"י שמבאר דמפני האיסור הוא זה שמצינו ביעל אשת חבר הקיני שלא הרגתו לסיסרא בכלי זיין אלא כמו שנאמר ידה ליתד תשלחנה. וכך מובא גם בילקוט שמעוני משלי תתקס"ד וז"ל: ידיה שלחה בכישור זו יעל שלא הרגתו בכלי זיין אלא ביתד דכתיב ידה ליתד תשלחנה, ומפני מה לא הרגתו בכלי זיין לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה... למדנו מכל האמור שהאיסור בזה מתחלק לשתיים. א) איסור נשיאת כלי זיין (לאשה ב) איסור יציאה למלחמה עם אנשים. ולמדנו גם זאת שהאיסור הוא גם אפילו כשהמלחמה היא מלחמת מצוה וחובה, זהרי מלחמת סיסרא היתה בכזאת, כי היה זה ממלחמת ז' עממין [מלחמה עם הכנעני], וגם מלחמה של עזרה מיד צר

1. כך עולה כאמור מהמניין בתחילת ספר במדבר שמונה את יוצאי הצבא לקראת הכניסה לארץ ומונה רק את הזכרים, 'כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא'. גם בשתי המלחמות לפני הכניסה לארץ מבואר בפסוקים שרק גברים נלחמו. כך עולה מדברי בני גד ובני ראובן בהתחייבותם לצאת למלחמה: "ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד: ועבדיך יעברו כל חלוצ צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דבר". כך עולה גם מהמלחמות בספרי הנביאים - לא מוזכר בהן שנשים נלחמו, ולהפך - כאשר נשים היו מעורבות במקרה הדבר הזכר כאירוע מיוחד כמעורבות דבורה ויעל.

הלוחץ וכמו שכתוב בשופטים שם "והוא לחץ את בני ישראל בחזקה עשרים שנה". וכך מצינו בספר במדבר שהתפקדו צבאות ישראל רק "כל זכר לגולגולתם", וכן בתנאי בני גד וראובן הוציאו מן הכלל את הנשים שלא יעברו עם כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה, הגם שהיתה זו מלחמת מצוה, אלא ישארו בערי הגלעד.

ראינו שהרמב"ם חולק על הבנתם של האבן עזרא ורבנו בחיי בטעם האיסור, ולדעתו האיסור על נשיאת נשק הוא חלק מהאיסור הכללי על לבישת בגדים שמיוחדים למין האחר, וטעמו כפול: לבישת בגדי מין אחר נעשית כדי לעורר זימה וכחלק מפולחני ע"ז. לפי הרמב"ם האיסור עוסק אפוא בשגרה ואין ללמוד ממנו על התנגדות עקרונית של התורה לשותפות נשים במלחמה². ואכן, מדברי הרמב"ם עולה שנשים מצוות ושייכות במלחמת מצוה: כך עולה מדבריו בהלכות מלכים, דברים שמקורם בדברי המשנה³: "במה דברים אמורים במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה". בספר המצוות הדברים חדים וברורים יותר (מניין המצוות בהקדמת ספר המצוות):

וגם כן בזכרי המצות שאין הנשים חייבות בהן יהיו עשה או לא תעשה אומר וזאת אין הנשים חייבות בה. וידוע שאין הנשים דנות ולא מעידות ולא מקריבות קרבן בידיהן ולא נלחמות במלחמת רשות. וכל מצוה שהיא תלויה בבית דין או בעדים או בעבודה או במלחמת רשות לא אצטרך שאומר בה וזאת אין הנשים חייבות בה. כי זה תוספת הדבור אין בו צורך.

דברי הרמב"ם ברורים אפוא: נשים אינן שייכות במלחמת רשות אך כן במלחמת מצוה. ראינו את הרדב"ז שהתקשה בדברי הרמב"ם בהלכות מלכים לפיהם כלה יוצאת למלחמה ואת שתי תשובותיו (שם):

בד"א שמחזירין וכו'. ברייתא כלשון רבינו אלא דקשה וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה וי"ל דהכי קאמר כיון דחתן יוצא מחדרו כלה יוצאה מחופתה שאינה נוהגת ימי חופה ואפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן וכן המנהג היום בערביות.

תשובתו הראשונה היא שנשים אכן אינן יוצאות למלחמה והכלה יוצאת מחופתה משום שהחתן יוצא למלחמה. תשובתו השנייה היא שנשים אמנם אינן נלחמות בפועל, אך הן

2. ולכן יתכן שלדעתו במלחמת מצוה, המצוה דוחה את האיסור וכך כפי שראינו כותב הרב ישראל.
3. המשנה קשה לכאורה על הגאונים ועל רבנו בחיי והאבן עזרא, והצענו שתי אפשרויות: האחת, יש כתבי יד שבהם המילים 'כלה מחופתה' אינן מופיעות ויתכן שכך הם גרסו. השנייה, יתכן שלדעתם כוונת המשנה למליצה בלבד, שכן מקור הביטוי בפסוק ביואל. הפסוק עוסק בכינוס כללי של תפילה ותענית לקראת מלחמה, ויתכן שהמשנה השתמשה בו בהשראת הפסוק ואין ללמוד מכך שהכלה אכן יוצאת למלחמה. אפשר אולי לפרש כך גם את הרמב"ם, אך מקובל לטעון שדרכו של הרמב"ם לדייק ולא לכתוב ביטויים שאין להם משמעות הלכתית.

יוצאות כדי לסייע בתפקידים אחרים שנדרשים במלחמה⁴. תשובה זו עולה בקנה אחד עם דברי הרמב"ם בספר המצוות שמהם עולה שנישים אכן שייכות במלחמה, וזאת בניגוד לתשובה הראשונה. התשובה השלישית היא של **רבי רפאל עמנואל ריקי**⁵ הכותב בפירושו למשנה, **הון עשיר** (סוטה ח, ז):

וכלה מחופתה. מכאן נראה שאף על האשה מוטל חיוב זה, ואין ספק שאין זה אלא לעשות כמו שעשה האשה לאבימלך (שופטים ט, נג), או כשרה בת אשר לשבע בן בכרי (שמואל ב' כ, טז - כב ועי' ברד"ק. וקה"ר פ"ט יח פיס' ב), או כיהודית לאולי"פרנו בימי חשמונאים, אבל לא שתתחייב לצאת לעמוד בקשרי המלחמה בכלי זין כמו האנשים, ואף אם יודעת בעצמה שיכולה לעמוד כנגד האויב נראה בעיני שלא היו מניחים אותה לצאת, דסוף סוף אשה היא דדעתה קלה ולבה מהסס בדבר קל, ושמה תתחיל לנוס ותחילת נפילה ניסה.

מהי תשובתו של ההון עשיר? כיצד הוא מסביר את המשנה והרמב"ם?

לפי התשובה השנייה של הרדב"ז נשים היו שותפות ליציאה למלחמה והיו חלק ממחנה המלחמה, גם אם לא נלחמו בפועל. לפי הסבר ההון עשיר כוונת הרמב"ם למקרים מיוחדים ונדירים שבהם נשים יכולות לתרום למאמץ המלחמתי, אך לא לשותפות קבועה במחנה. יתכן שלפי תשובה זו מעורבות מעין זו אכן אסורה, כדי לשמור על קדושת המחנה.

ב. ננסה להתבונן עוד בשאלת הקשר בין האיסור על נשיאת נשק לאיסור הכללי על לבישת בגדי גברים. כאמור, מפשטות הרמב"ם עולה שהדברים קשורים ושאינן כאן איסור ייחודי (ע"ז יב, י):

לא תעדה אשה עדי איש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש, ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב.

4. ויתכן כפי שראינו שהראשונים האחרים יחלקו על כך, שכן לדעתם עצם נוכחות נשים במחנה המלחמה בעייתית ועלולה להוביל לפריצות.

5. ביוגרפיה (פרויקט השו"ת): "רבי רפאל עמנואל חי ב"ר אברהם ריקי נולד בפיררה שבאיטליה בשנת תמ"ח (1688). בצעירותו חיבר את הספר 'מעשה חושב' על מלאכת המשכן והמקדש. לאחר שנדד בערים שונות התיישב בעיר גוריציאה שבאיטליה, ובה פרסם ספרים שונים בהלכה ואגדה. בהיותו בן שלוששים בשנת תע"ח (1718) החליט לעלות ארצה כדי להסתופף בין מקובלי צפת, ולאחר זמן קצר כבר נחשב אחד מגדולי המקובלים בעיר. כעבור שנתיים חזר לאיטליה, ובה פרסם את ספרו הקבלי 'משנת חסידים' שנדפס במהדורות רבות ופירסם אותו מאוד, וכן ספרים רבים אחרים. לאחר כמה שנות נדודים באיטליה וברחבי אירופה חזר בשנת תצ"ז (1737) לא"י והקים ישיבה בירושלים. הוא חלה מאוד והוסיפו לו את השם 'רפאל', ואחר זמן שב לכוחותיו. בשנת תק"ג (1743) כשבקר באיטליה לצורך איסוף כספים למען הישיבה נרצח ע"י שודדים".

במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים הכל כמנהג המדינה.

השריון הוא רק דוגמה אחת לעדי האיש ואין הבדל בינו לבגדים אחרים. לאור זאת, מאחר שהאיסור מותנה בכך שהבגד יהיה מיוחד באותו מקום לגברים, 'הכל כמנהג המדינה', יתכן שבמקום שבו גם נשים יישאו כלי נשק, לא נאמר עוד שהוא מיוחד לגברים ויהיה מותר לנשים לשאת כלי נשק. אולם, מדברי הנצי"ב עולה הבנה שונה, וכך הוא כותב בהעמק דבר (שם):

והענין דהאיש משונה מאשה גם בטבע גם במנהג, שנוי הטבע אי אפשר לשנות כרגע, כי אם בהרגל שעושה טבע שניה, אבל מנהג הבגדים אפשר לשנות כרגע, והכתוב הזהיר על שני דברים, א' על שינוי הטבע שלא יהיה כלי גבר היינו כלי זיין שבטבע האשה לא תוכל לחגור חרב אם לא שתרגיל עצמה בכך איזה משך ימים, וא"כ הוא הכנה שאח"כ תוכל לשנות בגדיה ולילך בין האנשים, וממילא ג"כ להיפך שהאיש מזהיר שלא להרגיל בטבע נשים להתקשט וכדומה כדי שיוכל בקל להשתנות בבגדי אשה, ואזהרה שני' הוא שלא ילבש גבר שמלת אשה, היינו שנוי בגד עליון שמכסה כל הגוף ונקרא שמלה... וכמו כן להיפך (שאישה מזהרת על לבישת בגדי גברים כך שנראית לגמרי כגבר).

הסבר היטב את דברי הנצי"ב: מהו יסוד האיסור על נשיאת נשק? מהם שני סוגי האיסורים?

הסוג הראשון הוא מעשים שמשנים את טבע האישה מנשי לגברי. הסוג השני הוא לבישת בגדי גברים בצורה מלאה. שני האיסורים אינם שייכים להתנגדות ליציאת אישה למלחמה אלא לרצונה של התורה שנשים לא ידמו לגברים ויתערבבו בהם. נשיאת נשק מנוגדת לטבע הנשי, והתורה אוסרת על נשים לשנות טבען כדי שלא יוכלו להידמות בהמשך לגברים ולהתערבב בתוכם, דבר שעלול להוביל לזנות. האיסור על ביגוד נאמר לדעתו רק בשינוי מוחלט של הלבוש כך שהאישה לבושה לגמרי כגבר. האיסור על נשיאת נשק, לעומת זאת, קשור לתהליך שינוי הטבע, ולכן אין צורך בשינוי מוחלט של הלבוש ועצם נשיאת הנשק נאסרה.

נראה שלפי הבנת הנצי"ב, האיסור לא יושפע משינוי במנהג המדינה, וגם אם נשים יישאו נשק עדיין הדבר ימשיך להיות אסור. אולם, כפי שראינו לעיל מפשטות דברי הרמב"ם והטור לא משמע כך, וכן מדברי הרמ"א (שו"ע י"ד קפב, ה):

לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו (ממלבושי האיש לפי מנהג המקום ההוא) (טור).

הרב יהודה הרצל הנקין, בעל שו"ת בני בני, לומד ממקורות אלו שאין הבדל בין האיסור על לבוש לאיסור על נשיאת נשק, ומחדש שבימינו אין איסור על נשים לשאת נשק (תחומין כה, נשיאת נשק על ידי נשים ושירותן בצבא):

אך בדבר זה ניתן ללמד זכות על בנות אלה - למרות שגם אני מתנגד עקרונית להתגייסותן (ומצדד בשרות לאומי), הן אינן עוברות על איסור בגד איש כאשר הן עונדות כלי זיין, שהן בימינו הרובים הנישאים ע"י כל חייל וחיילת. הטעם הוא שהרובים אינם עוד בגדר כלי המיוחד לאיש, לפי הגדרת הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת לט ומ' בתרגום הר"י קאפח ז"ל), שאיסור לאו של כלי גבר על אשה הוא כ"שידוע באותו מקום שתכשיט זה מיוחד לגברים". וכן להיפך - כשגבר לובש מה "שידוע במקומו שצורה זו מיוחדת לנשים"... אכן, לאורך ההיסטוריה נשק נישא או נענד ע"י גברים בלבד, וכן המצב גם בדורנו ברוב העולם. ואילו בארץ ישראל היום אלפי בנות מתגייסות או מתנדבות לצבא. ואף שעושות כן שלא ברצון חכמים, שמוחים בהן מטעמי צניעות בעיקר, מכל מקום אי אפשר לומר שהן נמצאות במדינה אשר שם רובה ה-M16 הוא מיוחד לגברים. ואין זה משנה אם רוב הנשים בצה"ל אינן דתיות, כי אפילו תהיינה כולן גויות, מכל מקום מנהגן קובע לענין בגד איש ואשה, כפי המבואר בתשובת הגאונים באוצר-הגאונים למסכת נזיר נה, ב אות רב. לכן אין קושיא ממה שמפורש בתלמוד ובתרגומים ובפוסקים שענידת כלי זיין ע"י אשה היא איסור תורה. בוודאי כן היתה המציאות לאורך הדורות, אבל אינה כן פה עמנו היום ולפי טעם הרמב"ם... זהו שלא כפי שפירש הנצי"ב בהעמק-דבר על התורה ובספר מרומי-שדה, שאיסור כלי זיין הוא דין בפני עצמו התלוי באופיין של נשים, וכפי שאמרו במסכת קידושין ב,ב: "אין דרכה של אשה לעשות מלחמה". ברם בעמק-הנצי"ב על הספרי גם הוא כתב, שמשמעות הרמב"ם אינה כן. לכן אין להחזיק את החיילות כעוברות על איסור תורה של בגד איש, עכ"פ בדיעבד. וכל שכן יש ללמד זכות על לבישת מדים - חולצה או כומתה צבאיות - על ידי חיילות. בארץ ישראל כיום, מדי צבא ומשטרה אינם בגדים המיוחדים לגברים.

ג. נתבונן בשתי תשובות של גדולי חכמי שיבת ציון, הרב עובדיה יוסף והרב משה פיינשטיין, שנשאלו האם מותר לנשים לשאת נשק בימינו במקומות מסוכנים. נקדים: הב"ח צמצם את איסור לא ילבש ולמד מהסוגיות שני סייגים (יו"ד קפב):

יש היתר בשני דברים. האחד שאין איסור אפילו בדבר שהוא נוי וקישוט אלא אם כן באשה הלובשת בגדי איש להתדמות לאיש ולובש בגדי אשה להתדמות לאשה אבל אם לובשין כדי להגן מפני החמה בימות החמה ובימות הגשמים מפני הגשמים אין שם איסור... והשני דאף להתדמות אין איסור אלא בדברים שהם עשויין לנוי ולקישוט (ולא בבגדים רגילים).

הרב עובדיה יוסף התיר לנשים לשאת נשק לצורך אבטחה והגנה. נימוקו הראשון היה פיקוח נפש (יחווה דעת ה, נה):

שאלה: בישובי הספר מוטלת חובת השמירה בבתי הספר על המורות והגננות, האם מותר להן מצד ההלכה להתאמן בנשק, וכן לשאת נשק להגן על עצמן ועל תלמידי בתי הספר

שבפיקוחן מן המרצחים המחבלים?... אולם הדבר ברור שבנידון שלנו שיש חשש של סכנת נפשות מפחד המרצחים המחבלים ששמו להם למטרה להרוג נפשות ולזרוע הרס וחורבן במדינת ישראל, מותר גם לנשים להתאמן ולישא נשק להגן על עצמן ועל תלמידי בתי הספר שבהשגחתן, מחשש פעולה זדונית של המחבלים, אשר לא ישאו פנים לזקן ונער לא יחוננו. שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש. וכבר כתב רבינו יהודה החסיד בספר חסידים (סימן ר') וזו לשונו: עת לעשות לה' הפרו תורתך, לפיכך אם צרו עכו"ם על עיר מישראל, וכן נשים שהולכות בדרך, ויראות פן יפגעו בהן עכו"ם ויאנסו אותן, מותר להן ללכת בבגדי גברים ולחגור עצמן בחרב, כדי שיהיו סבורים העכו"ם שהם גברים. וכן הדין לבחורים שאין להם זקן, שיכולים ללבוש בגדי נשים כדי להנצל מאויבים. וכן פסק בשו"ת תרומת הדשן (סימן קצו). ע"ש. ומה שלא הרגה יעל את סיסרא בחרב, והוצרכה להשתמש ביתד של האהל, לפי שסיסרא היה עייף ונרדם, ויכולה היתה להורגו בנקל על ידי יתד, אבל כשהזמן דוחק וצריך לפעול במהירות, כגון שבאים מחבלים חמושים ומזויינים בכלי נשק מתוחכמים ומסוכנים, בודאי שצריכים למהר לקדם פניהם בנשק כיוצא בו להשמידם ולהכניעם לבל תעשינה ידיהם תושיה, שהבא להרגך השכם להרוג (ברכות סב ע"ב). לפיכך גם לנשים מותר להשתמש בנשק ואין בזה שום חשש איסור.

בהמשך, הוא הוסיף גם את גדר ה"ח (שם):

וגדולה מזו מצינו להגאון הבית חדש ביורה דעה (סימן קפב) שכתב, שאיסור לא יהיה כלי גבר על אשה וכו', אינו נוהג אלא בדבר שהוא לנוי וקישוט, וכמו שמוכח מדברי הרמב"ם (בפרק יב מהלכות עבודה זרה). ואפילו בדבר שהוא נוי וקישוט אין איסור אלא באשה הלובשת מלבושי איש כדי להתדמות לאיש, וכן באיש הלובש בגדי אשה כדי להתדמות לאשה, אבל אם לובשים בכדי להגן מפני החמה או מפני הצנה מותר. ע"ש. וכן פסק הטורי זהב (סימן קפב סק"ד)... ולפי זה גם בנידון שלנו שאין כוונת המורות בנשיאת הנשק כדי להתדמות לגברים, אלא רק להגן על נפשתיהן ועל נפשות תלמידיהן שבפיקוחן והשגחתן, נראה שהדבר ברור שאין בזה משום לא יהיה כלי גבר על אשה... בסיכום: מותר למורות ולגנות שביישובי הספר להתאמן ולאחוז בנשק בעת שמירתן על בתי הספר, ובלבד שיקפידו מאוד על כל כללי הצניעות בעת אימונן, כראוי לבנות ישראל הכשרות, ולא יתייחדו עם גבר זר בשעת האימונים בנשק, על פי מה שמבואר בדברי רבותינו הטור והשלחן ערוך אבן העזר (סימן כב). ותהיה יראת ה' על פניהן. והשי"ת ישמור צאתן ובואן לעד לעולם.

מהם שני הנימוקים של הרב עובדיה להיתר? חשוב היטב: אילו משני הנימוקים יכול להתיר לחיילות בטירונות לשאת נשק ולהתאמן בו?

הרב עובדיה יוסף התיר אפוא למורות לשאת נשק כדי לסייע באבטחת בית הספר, ונימק זאת בשני אופנים: פיקוח נפש ודברי הב"ח שהאיסור מותנה בכך שמטרת לבישת בגדי המין האחר תהיה להידמות אליו⁶. עולה מדבריו שהאיסור על נשיאת נשק הוא חלק מהאיסור הכללי על לבישת בגדי גברים וככזה הוא כפוף לגדריו ותנאיו. ר' משה פיינשטיין נשאל שאלה דומה אך התיר רק בשל השיקול של פיקוח נפש (אגרות משה ד, עה):

ובהא דבישוב גוש עציון ובעוד ישובים כאלה שהם סמוכים לערבים שיש בהם הרבה שונאי ישראל ורוצחים ימ"ש שנחוץ לכל אחד מישראל כשיוצא לדרך לשאת עמו נשק, אם יש להתיר גם להנשים שמצד איסור הלאו דכלי גבר על אשה אסור להם לישא כלי נשק כדאר"א בן יעקב בנזיר דף נ"ט, במצב כזה לישא כלי נשק קטן הנקרא אקדח, ומפרש כת"ר נכדי דבמקום דאיכא חשש פקו"נ פשיטא שמותר, אבל שהאינשי חשבי שאין בזה סכנה מטעם שעל כל פנים יד ישראל תקיפה, וגם אפשר להם שלא לצאת ממקום הישוב ואם נחוץ לנסוע לאיזה מקום יסעו רק עם אנשים הנושאים נשק, אבל מאחר שהוא דבר קשה לפנייהן להתנהג שלא כדהורגלו אם יש להתיר להם באופן זה, וכתב טעמים להתיר מזה שבט"ז סימן קפ"ב סק"ד כתב דרך נוי וקשוט אסור אבל אם עושה כן מפני החמה והצנה וגשמים ליכא איסור וכן כתב הש"ך בשם הב"ח וכלי נשק זה אינו כלל דרך קשוט ונוי אלא להגן על עצמן... הנה מצד טעם הט"ז והש"ך בשם הב"ח דדרך נוי וקשוט אסור, הוא רק בבגדים וקשוטים והעברת שער, אבל הלאו דאיכא ללבוש כלי זיין ולצאת למלחמה אין זה כלל ענין נוי וקשוט אלא שהוא איסור אחר שאיכא ג"כ בכלל לאו זה משום דגם לבישת כלי זין ויציאה למלחמה הוא ג"כ רק כלי גבר, הן שאיסור זה אינו נוגע ליפוי כלל אבל לבישה זו ויציאה זו היא רק כלי גבר ואסור לאשה ללובשם... אבל בעצם לדינא פשוט שבמקומות שקרוב להערביים הרוצחים שאין יראין מהממשלה כמעשים בכל יום מותרות הנשים לישא כלי זיין לא רק להצלה מהריגה ממש אלא אף להנצל מהכאות בעלמא שבמלחמות קטנות אלו הא נמצאות הנשים כאנשים בהכרח... וגם פשוט שהוא גם ענין פקוח נפש ולא שייך לחייב בשביל זה הנשים שלא יסעו למקום שרוצות, ואפילו אם תקח גברא יש לתרוייהו ליקח נשק שהרי יותר טוב להנצל וגם אפשר שיפלו תרתי, ורק לצאת למלחמה אין דרך נשי וגם אסורות (מצד איסור לא ילבש) וכן בסתם מקומות שבחזקת שלום אסורות.

מה ההבדל בין נימוקי הרב עובדיה יוסף להיתר לנימוקי ר' משה פיינשטיין? חשוב: האם הנימוקים השונים ישליכו על השאלה האם מותר לחיילת בטירונות לשאת נשק ולהתאמן בו? חשוב היטב: מהו עומק המחלוקת?

6. ונשים לב שהרב עובדיה יוסף ודאי לא מקבל את חידושו של הרב הנקין שבימינו הנשק אינו נחשב ככלי שמייוחד לגבר.

הרב עובדיה יוסף התיר כאמור משני נימוקים: הן בגלל הסכנה והן בגלל הסייג של הב"ח שצמצם את האיסור למצב שבו מטרת האישה להידמות לגבר. ר' משה פיינשטיין, לעומת זאת, טוען שסייגי הב"ח אינם שייכים לאיסור על נשיאת נשק, והאיסור על נשק אינו מותנה בכך שמטרת האישה תהיה להידמות לגבר. לדבריו, רק יסוד הסכנה יכול להתיר.

הרב דוד טוביה שטראוס ניסה להסביר במאמרו את עומק המחלוקת בין הרב עובדיה לר' משה פיינשטיין (מחניך ג):

הרב עובדיה כתב להתיר כלי נשק בימינו על פי שני גדרי היתר שכתבו הב"ח והט"ז בדין לא ילבש 'שאינו אסור אלא בדבר העשוי לנוי וקישוט, וכן שאינו אסור אלא כשעושה כן כדי להידמות לגברים... שאלה כעין זו נשלחה גם לרב פיינשטיין (מאת בעל נכדתו הרב שבתי רפפורט) האם יש להתיר לאשה לשאת נשק מצד ההיתר של הב"ח והט"ז שאין איסור אלא בדרך נוי וקישוט. אמנם הרב פיינשטיין משיב באופן שלילי, שסברא זו להתיר אינה שייכת באיסור נשיאת כלי נשק, שאין דין כלי זיין כדין שאר לבושי גבר... אלא כלי זיין הוא איסור בפני עצמו. הדבר ברור שמחלוקתם של הרב פיינשטיין והרב עובדיה נובעת ממחלוקת בגדר איסור נשיאת הנשק לאשה. הרב פיינשטיין כותב שאיסור לאשה לשאת כלי נשק הוא איסור נפרד העומד בפני עצמו, ולכן אינו תלוי בגדרי לא ילבש הרגיל שתלוי בנוי וקישוט... אך הרב עובדיה, שפסק שהגדרים הרגילים של לא ילבש שייכים גם לעניין נשיאת כלי נשק לאשה הוא בוודאי מכיוון שהבין שאין איסור נשיאת כלי נשק איסור העומד בפני עצמו, אלא זו דוגמא בלבד למלבוש המיוחד לגברים.

מהו יסוד המחלוקת לפי הסברו?

ננסה לסכם לסיום:

1. התורה אסרה על האישה לשאת כלי נשק, 'ראב"י אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה תלמוד לומר לא יהיה כלי גבר על אשה'. רבותינו הראשונים נחלקו בהבנת האיסור:

להבנת חלק מפרשני המקרא, מטרתו היא שנשים לא יצאו למלחמה. זאת בשל חוסר התאמתן לשדה הקרב, ובשל החשש שנוכחותן במחנה הקרב תוביל לפריצות ותפגע בקדושת המחנה.

להבנת הרמב"ם, האיסור על נשיאת נשק הוא חלק מהאיסור הכללי על לבישת בגדי גברים, וטעמו כפול: לבישת בגדי המין האחר מעוררת פריצות, והיא הייתה חלק מפולחני ע"ז.

לפי ההבנה הראשונה, ודאי שהאיסור חל גם במלחמת מצוה. אך לפי הבנת הרמב"ם, שהאיסור אינו עוסק מהותית במלחמה, יתכן שהמצוה שבמלחמת מצוה תדחה אותו.

2. ואכן, מדברי הרמב"ם נראה שנשים שייכות במלחמת מצוה וגם הן מצוות בה. הרדב"ז הסביר ששייכות זו מתבטאת בסיוע לוגיסטי, ובעל הון עשיר הסביר שהיא מתבטאת רק במצבים מיוחדים וחריגים כמעשה יעל. אולם, לפי ההבנה הראשונה, שהתורה אוסרת על נשיאת נשק כדי שהנשים לא יהיו חלק ממחנה הקרב, נראה שנשים אינן שייכות כלל במלחמת מצוה והן לא מצוות במצוות המלחמה ואסור להן להיות חלק ממחנה הקרב, גם לא כדי לסייע סיוע לוגיסטי. וכפי שראינו כך אומרת תשובת הגאונים, שנשים אינן מצוות במצוות המלחמה.

3. השאלה הזו – עד כמה האיסור על נשיאת נשק הוא איסור עצמאי ועד כמה הוא חלק מהאיסור הכללי על לבוש גבר – ממשיכה לבוא לידי ביטוי בדורות הבאים. הנצי"ב חילק בין שני סוגי איסור לא ילבש: שינוי גמור של הלבוש כך שהאישה נראית כגבר מול מעשים שמשנים את טבע האישה ומאפשרים לה בהמשך להתחזות לגבר. לדבריו, נשיאת נשק נאסרה בשל שינוי הטבע ולא בגלל שהאישה נראית כגבר. הרב הנקין לומד מכך שלדעתו נשיאת הנשק תיאסר גם במקום שבו מנהג המדינה שנשים נושאות נשק. אולם, הוא עצמו מוכיח מלשונו הפוסקים שהאיסור על נשיאת נשק הוא חלק מהאיסור על לבוש גבר, וממילא גם הוא מותנה בכך שבאותה מדינה הלבוש מיוחד לגבר, ואם מנהג הנשים לישא כלי נשק אין בדבר איסור. כך המצב לדעתו במדינת ישראל בימינו.

4. נראה שגם הרב עובדיה יוסף ור' משה פיינשטיין נחלקו בשאלה זו. הרב עובדיה יוסף ראה באיסור על נשיאת נשק חלק מהאיסור הכללי על לבוש גבר, ומתוך כך יישם בו את דברי הב"ח שהתנה את האיסור על לבוש גבר בכך שמטרת האישה תהיה להידמות לאיש. נראה שלפי סברה זו יהיה מותר גם לחיילות בטרונות לשאת נשק, שכן מטרתן אינה להידמות לגבר. ר' משה פיינשטיין, התיר רק משום פיקוח נפש, בנסיעה ביהודה ושומרון, וטען שאין ליישם באיסור נשיאת נשק את דברי הב"ח שעסקו בלבוש גבר. ונראה שהדברים נובעים מתפיסה שרואה באיסור על נשיאת נשק איסור עצמאי, תפיסת הנצי"ב.